

Problém importů a rekonstrukce cest v 8.–9. století

NAĎA PROFANTOVÁ

Uvažujeme-li o komunikacích v Čechách 8. a 9. století, můžeme se opírat o jediný typ přímých pramenů, o prameny archeologické, avšak bez možnosti využít nálezy mincí. Historické prameny, z nichž se pro pozdější dobu rekonstrují cesty na našem území, jsou jistě cenným orientačním ukazatelem, avšak jejich přímá zpětná interpolace by byla zavádějící. Tato výhrada nevyplývá z nějakého mého hyperkritického postoje – jsem si dobře vědoma, že struktura komunikací na daném území je dlouhodobě stabilní a vyznačuje se vždy značnou setrvačností. Nicméně právě pro zkoumané období máme tři vážné důvody, pro které bychom neměli předpoklad kontinuity struktury významných komunikací v Čechách příliš přeceňovat.

První dva důvody jsou historické:

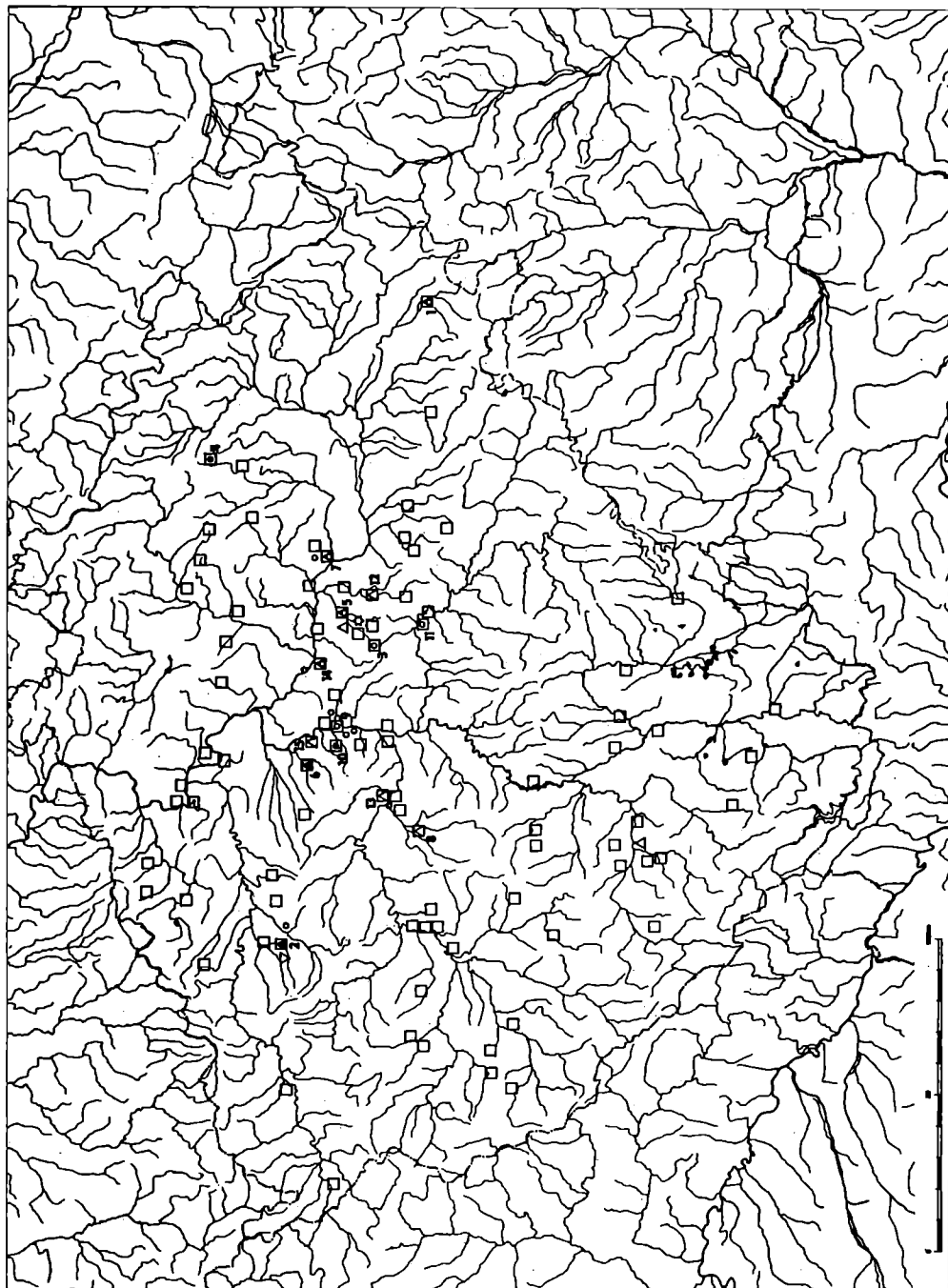
- a) V závěru devátého a v počátku desátého století proběhla v oblasti střední Evropy dramatická změna politické mapy: Zanikly obě určující mocnosti, říše velkomoravská i východofranská. Formující se uherský stát a zřejmě i mocenské změny na Balkáně potlačily nejméně v horizontu století význam Panonie jako obchodní a kulturní křižovatky, jež rozhodujícím zprostředkovávala a syntetizovala impulsy klasického středomoří, Byzance a středního východu nejméně pro oblast severozápadní části střední Evropy.
- b) V téže době (ovšem vzhledem ke charakteru této změny pochopitelně v širším a méně vyhranitelném časovém intervalu) se dovršuje změna sociální a politické struktury české společnosti, jejímž nejzřetelnějším výrazem je vznik přemyslovského státu. Na jiném místě jsem se zabývala souvislostí mezi proměnami funkce a postavení elit ve sledovaném období (přirozených adresátů dálkového obchodu) a určitým okruhem nálezů (Profantová 1997).

Třetí důvod, jak bude ukázáno, vyplývá ze samotné výpovědi archeologických pramenů.

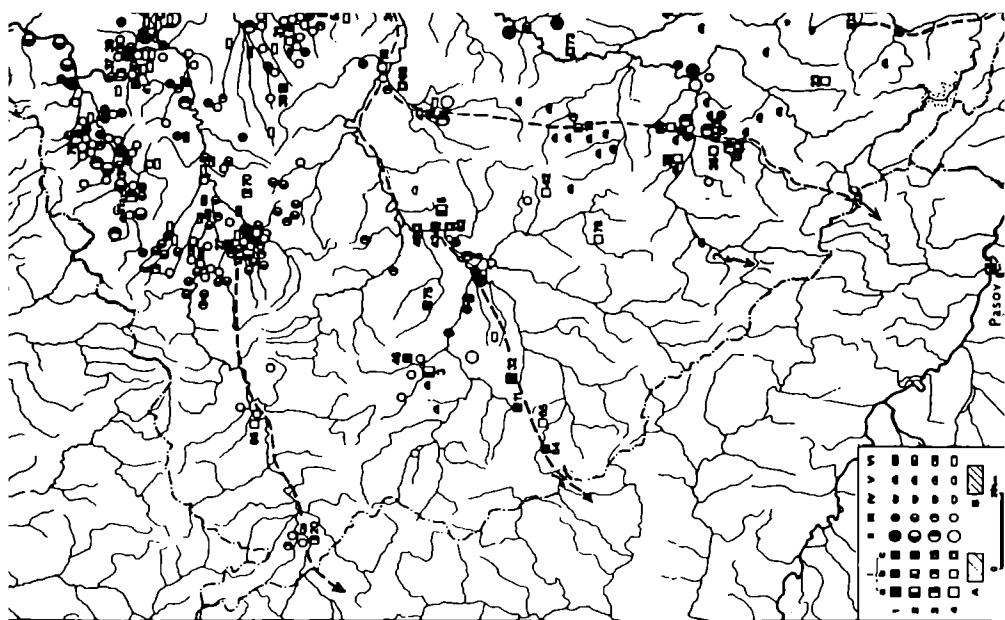
Předpokládám, a jsem si vědoma podmíněnosti tohoto předpokladu, že struktura významných cest se přibližuje (a tato aproximace je stochastická) struktuře nálezů, jež mají charakter importu. Nejvýznamnější hodnotu přisuzuji v této souvislosti importovaným předmětům luxusního charakteru, protože za

- a) můžeme předpokládat, že z myslitelných forem importu (kořist, dar, součást výstroje či kroje cizince, obchod atd.) u tohoto typu statků převládá forma obchodu;
- b) obchod v raném středověku měl převážně formu dálkového obchodu s marginálními komoditami, jež nebylo možné získat v rámci místního naturálního hospodaření (např. sůl) či které měli luxusní charakter (alespoň na jedné straně směny, na druhé mohla v našem konkrétním případě stát zboží běžné, jež se stávalo předmětem dálkového obchodu z důvodu komparativních výhod – otroci, vosk, kožešiny, med – zmiňovaných historickými prameny o Slovanech).

Méně přesvědčivá je obecná vazba komunikací na strukturu osídlení, protože zde příliš často argumentujeme kruhem: „Toto hradiště mělo svojí strategickou funkci, protože kontrolovalo tu a tu stezku, a tato stezka byla významná již v tomto období, protože již tehdy ji kontrolovalo to a to hradiště.“ Souvislost sídel a komunikací je ovšem přes tuto obtíž evidentní jak v konkrétních případech (Kouřim, Pražská kotlina, Libice atd.), tak při pohledu na celkovou strukturu osídlení sledovaného období.

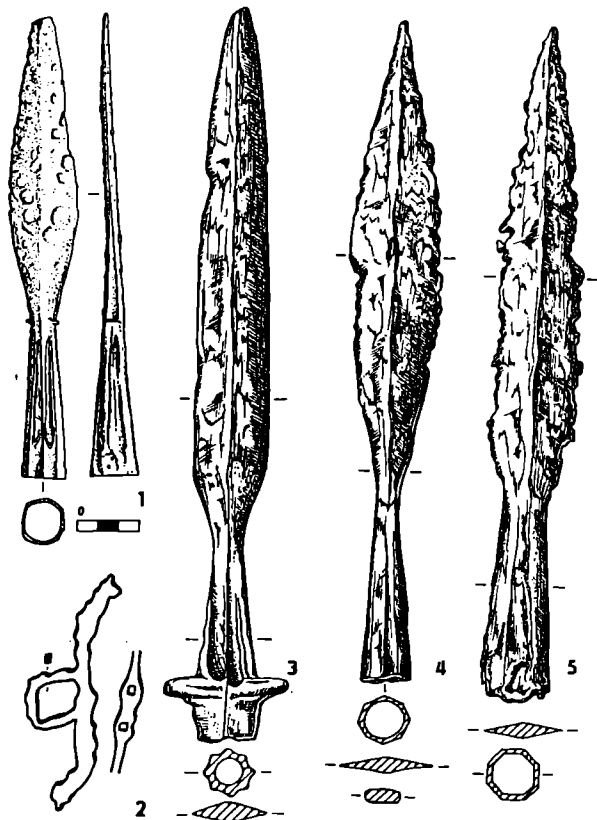

Obr. 1. Lokality s nálezy avarského kulturního okruhu (PDA III) a ostruh s háčky z Čech. Značky: Čtverec – hradiště z 8.–9. století, kolečko prázdné – nález předmětu avarského původu, kolečko plné – větší počet nálezů avarského původu, trojúhelník – nález ostruhy s háčky, hvězdička – mince z 8. stol. (Čelákovice). Hradiště s nálezy ostruh či předměty avarského původu: 1 – Benátky, 2 – Dolánky, 3 – Doubravčice, 4 – Kal, 5 – Klučov, 6 – Kováry-Budeč, 7 – Libice, 8 – Otmíčská hora, 9 – Praha-Hrad, 10 – Praha 6-Šárka, 11 – Sázava (Dojetřice), 12 – Stará Kouřim, 13 – Tetín, 14 – Toušň, 15 – Žalov-Levý Hradec.

Obr. 2. Mapa osídlení Čech v 8. a 9. století s vyznačenými zemskými branami a nejdůležitějšími komunikacemi. Značky: I – hradiště, II – sídlště, III – ojetiný nález, IV – žárové ploché hroby, V – mohyly, VI – kostrová pohřebiště. 1. Starší doba hradištní, 2. starší a střední d. hradištní, 3. star./střední d. hradištní, 4. střední doba hradištní (upraveno podle J. Bubeníka).

Obr. 3. Kopí západního původu z Čech. 1 – Miličov, okr. Rakovník, 2, 5 – Semice, okr. Nymburk, 3 – Roudnice, okr. Litoměřice, 4 – Levý Hradec, okr. Praha-západ.

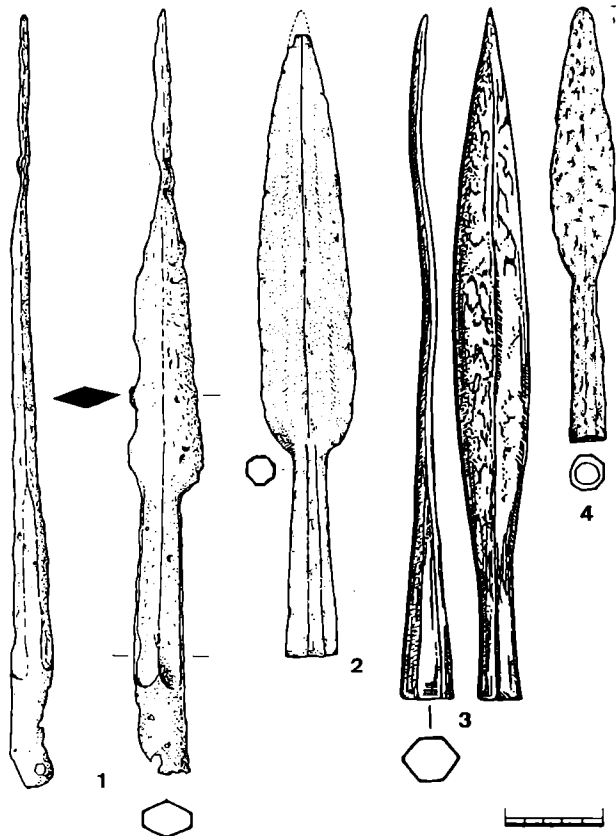

Na několika konkrétních příkladech se zde chci pokusit ukázat význam komunikačních směrů daného období:

1. Lokality (20) s nálezem kování avarského kulturního okruhu se výrazně kumulují ve středních Čechách, zvláště v Pražské kotlině, odkud jich známe 5 (z nichž nákončí z Prahy-Petrské ulice bylo objeveno v situaci, umožňující výklad, že šlo o komunikaci). Oproti tomu největší a výsadní kumulace litých bronzů pocházejí ze dvou lokalit – z hradiště Rubín v severozápadních Čechách a pak z hradiště v Praze-Šárce (Profantová 1992, K. 2,3).

Hradiště v Praze-Šárce můžeme díky přímé návaznosti na další středočeské lokality považovat za vyústění komunikace spojujícími Pražskou kotlinu s jihomoravskými centry (především Mikulčice) a zprostředkovaně i s oblastmi v Panonii (např. Vörs-Papkert, odkud pochází vzácný typ obdélného kování opasku prakticky totožný s nálezem z Rubína). Avšak hradiště Rubín, nemůžeme zřejmě považovat za další vyústění panonsko-středočeské komunikace, spíše musíme zohlednit přesvědčivě doložené spojení Rubínu s komunikací vedoucí na západ do Pomohán a dále do Porýní (Bubeník 1988b, 55), která s velkou pravděpodobností pokračovala až do Pražské kotliny. Předpokládám tedy, že památky avarského kulturního okruhu (především lité bronz) se na Rubín dostávají zprostředkovaně přes středočeskou oblast. Takový zprostředkovaný vztah Rubínu k panonsko-středočeské komunikaci (vždyť kritéria, podle kterých dosud postupujeme, by umožňovala předpokládat i vztah přímý, v němž by byla pražská kotlina jen významnou etapou na komunikaci Panonie–Rubín) naznačuje i srovnání spektra nálezů předmětů luxusního charakteru na šareckém hradišti a na Rubíně v pozdně avarském období: Mezi rubínskými nálezy můžeme od počátku jeho existence, oproti Šárce, sledovat zastoupení předmětů a vlivů západní

Obr. 4. Kopí západního původu z Čech.
1 – Loket, okr. Karlovy Vary, 2 – Bělčice,
okr. Strakonice, 3 – Novostrašecsko.

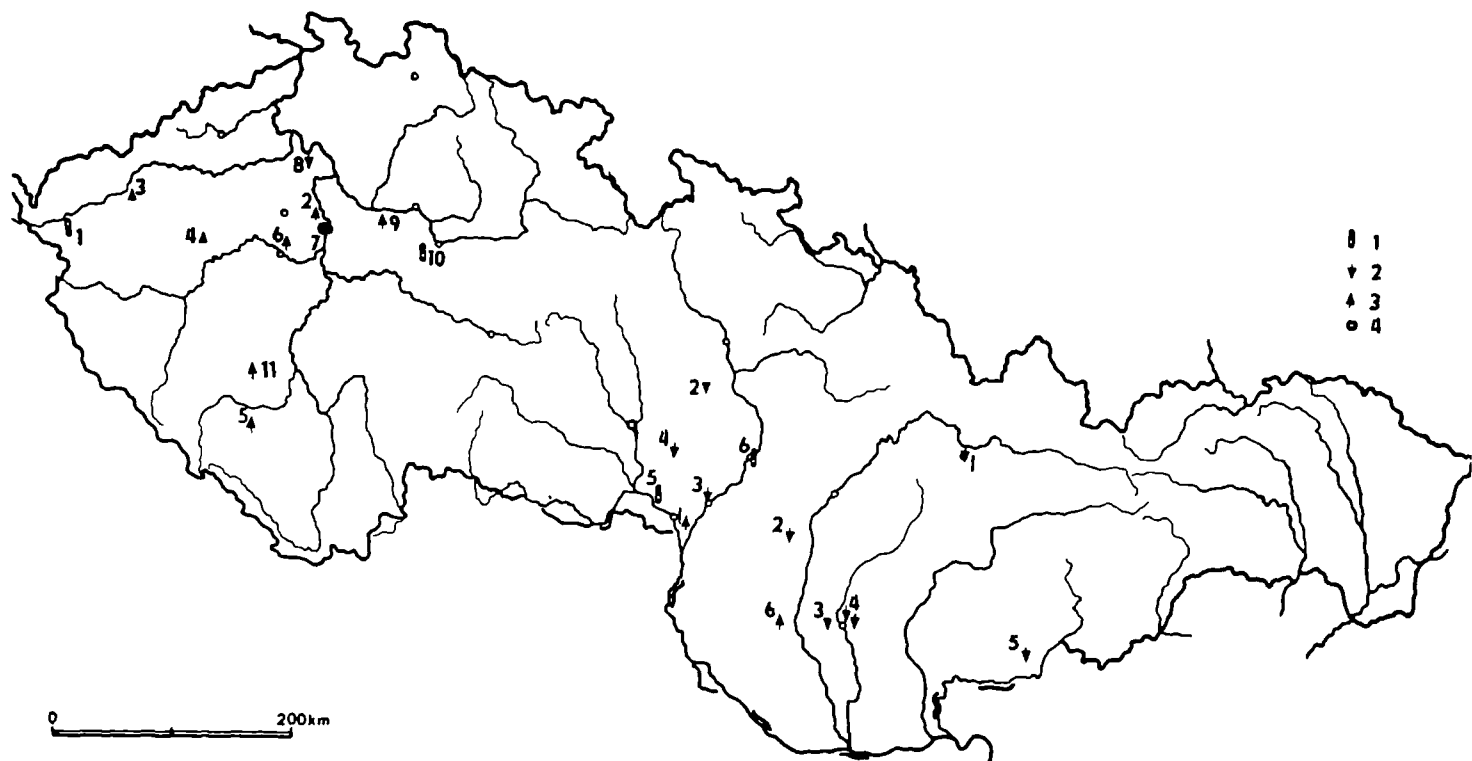
provenience (Bubeník 1988a, tab. IV:3, 15, 17, V:9). Pochopitelně, pro tuto indicii platí poměrně silně výhrada o stavu výzkumu obou lokalit.

Struktura lokalit s pozdně avarskými bronzí ukazuje na význam využívání stezky později označované jako trstenická. Srovnáním s velkomoravskými nálezy (např. identická maskovitá křížová kování z Budče a Mikulčic) vystupuje kontinuita tohoto významu. Ve velkomoravském období je však výrazně zřetelnější její středočeské vyústění, domnívám se, že to odráží upevňování dominantního postavení pražské kotliny. V severozápadních Čechách se dosud nacházejí luxusnější moravské šperky spíše výjimečně (Želénky, Rubín, Všehrdy).

2. K určitým posunům průběhu komunikací došlo na jihu a západě Čech, kde tento posun a význam povodí horní Radbuzy (Svržno, Štítary) pro sledované období doložil již J. Bašta (1991, 68n). Důležitá je vazba hmotné kultury této oblasti na Podunají, i když zatím není podpořena nekeramickými nálezy. V těchto oblastech je oproti středním a severozápadním Čechám podstatně hůře poznána struktura osídlení i charakter jednotlivých hradišť a vyšších sídlišť.

Na pravděpodobný průběh komunikace, pracovně označované jako pasovská, v závěru 8. a v 9. století s důrazem na význam povodí jihočeské Volyňky (obr. 2), jsem již upozornila jinde.

Shromáždili jsme jisté indicie (kování z Němčic, Libětic) pro to, že minimálně od počátku 9. století patrně fungovala komunikace spojující Strakonicko s jihomoravskými centry včetně hradiště Gars-Thunau na řece Kamp, jež mělo patrně relativně nezávislé postavení (Profantová 1991, 49). Patrně vedla údolím Dyje a přes Jindřichohradecko, nebo jižněji právě Pokampím přes hradiště v Thunau dále na severozápad povodím Lužnice do

Obr. 5. Rozšíření zbraní západního původu v 8. a 9. stol. Čechy: 1 – Jindřichov, kostrový hrob, 2 – Levý Hradec, náhodný nález, 3 – Loket, náhodný nález, 4 – Milíčov, náhodný nález, 5 – Milíkovice – pol. Za Želskou, náhodný nález, 6 – Poberouni, náhodný nález, 7 – Praha-Sárka, hradiště – sídliště, 8 – Roudnice, náhodný nález, 9 Semice – depot železných předmětů, 10 – Stará Kounim, hr. 55, 11 – Bělčice. Morava: 1 – Břeclav-Pohansko, hradiště – sídliště, 2 – Drysice, kostrový hrob, 3 – Mikulčice-Klásterisko, hrob 1241, 4 – Morkůvky, hrob 2, 5 – Přitluky, kostrový hrob, 6 – Uherské Hradiště-Sady, kostrový hrob. Slovensko: 1 – Blatnica, kostrový hrob?, 2 – Dobrá Voda, 3 – Dolní Krškany, kostrový hrob, 4a – Nitra, 4b – Nitra, 5 – Raropuzsta, náhodný nález, 6 – Velký Grob, kostr. hrob, 7 Sala-Veča – kostr. hrob. Značky: 1 – sax, 2 – kopy s křídélky, 3 – kopy s osmihrannou tulejkou, 4 – karolínská mince.

Čech (Csendés 1969, mapa 1). Z horního Podunají k nám pronikaly nejspíše i nepočetné nálezy karánstánského rázu (Nové Dvory, Lékařova Lhota).

3. Na strategický význam lokality, mnohdy i související s průběhem důležité komunikace, ukazují též nálezy západních zbraní. Hroty kopí s osmihranou tulejí a křídélky, jež v této souvislosti probírám, rozebírám podrobněji než předchozí okruhy nikoli pro jejich nějaký výsadní význam pro referované téma, ale protože jim dosud nebyla souhrnně věnována pozornost. Téměř ve všech případech se jedná o ojedinělé nálezy, někdy již nedostupné (Milíkovice).

Kopí západního původu známe z osmi lokalit v Čechách, z nichž pouze kopí z Levého Hradce bezprostředně souvisí s hradištěm jako mocenským centrem (obr. 3:4). V šesti či sedmi případech jde o kopí s osmihranou či šestihrannou tulejí, v případě nálezu z Roudnice o kopí s křídélky i hráněnou tulejí (obr. 3). Základní údaje o nálezech kopí uvádím v přehledné tabulce. Většinou byly nálezy kopí s osmihranou tulejí kladeny do 7.–8. století (Borkovský 1942, Beranová 1972, 636), avšak na základě nálezů z kvalitnějších archeologických kontextů na Moravě, Slovensku a v Rakousku je možno spojovat jejich výskyt i s průběhem 9. století, zejména jeho první polovinou. To dokládají nálezy kopí s křídélky z velkomoravských hrobů v Drysicích, Mikulčicích-Klášteřisku, hrobě 1241, a Morkůvkách, hrobu 2 s mečem typu X a ostruhami (Dostál 1965, obr. 15:28; Klanica 1985, obr. 17:11; Měřinský–Unger 1990, obr. 5:1). Kopí s osmihranou tulejí jsou též zmiňována v hrobech 9. století v Mikulčicích (Grossmären, Abb. 19), publikovány jsou hrobové celky ze Slovenska: z hrobu 9 z Žabokrek (Točík 1992, obr. 84:4) obsahující štíhlou sekeru, vědro a nezdobený hrnec z plavené hlíny, a z hrobu 89 ve Velkém Grobu, kde bylo kopí doprovázeno ostruhou, sekerou-širočinou a nožem. Tento celek je oprávněně datován do 1. pol. 9. stol. (Štefanovičová 1996, 261, Abb. 2).

Pro datování českých nálezů kopí má značný význam nález z Milíčova s tausovanými kapkovitými útvary zdobícími hrany tulejky (obr. 3, Bubeník 1988a, tab. 144:3). Jeho výzdoba je totiž typická pro západní kopí s křídélky, obdobnou, méně zřetelnou výzdobu mělo i kopí s křídélky z Roudnice (obr. 3). Tato výzdoba je doložena v hrobě 2 v Hainbuchu, v hrobě 39 v Steyer-Dornachu, v hrobě 30 v Mühlingu, ve Wimmu, mohyle 4, tvarově nejbližší je kopí s osmihrannou tulejí z Enns (Szameit 1987, Abb. 2:1, 3; 3:1; 5:3). Tyto rakouské lokality jsou datovány do 2. poloviny 8. stol. či na přelom 8.–9. stol. Nejbližší analogií je o něco větší kopí z depotu železných předmětů ze Sebenje ve Slovinsku, zkopaném kolem r. 820 (Pleterski 1987, 291, Abb. 6a). Má též dva výčnělky na konci tulejky jako druhý nález kopí s hráněnou tulejí ze Sebenje, o němž se A. Pleterski domnívá, že byl místní napodobeninou západních kopí s křídélky. Štíhlé kopí z Lokte má šestihrannou tulejku zdobenou vkloubenými obloučky, pod nimiž přechází v tulej kruhovou (obr. 4:1). Patří tedy k tomuto okruhu zdobených exemplářů. Zmiňované období pomáhají přesněji datovat jak nález z Milíčova, tak odpovídají období, kam lze nejpravděpodobněji řadit i většinu blíže nedatovaných českých kusů. Konec 8. a 1. pol. 9. století je dobou velkého zintenzivnění kontaktů s karolinskou říší, související se změnou orientace rodící se elity. Do tohoto období je datováno i kopí ze Semic (obr. 3:5) především pomocí esovitě prohnutého udidla pozdněavarského rázu (obr. 3:2), jež bylo součástí depotu.

Rozmístění nálezů kopí spolu s nálezy saxů či jejich derivátů jako typických západních zbraní ukazuje na význam Poohří (Jindřichov, Loket) a Polabí (Roudnice, Semice) jako komunikace. Nález kopí z Poberouní je spojován s cestou vedoucí do Plzeňské kotliny, kde je nověji doloženo osídlení již ze závěru 7. století (Dobová 1990, výzkum v Lochotínské a Karlovarské ul. v Plzni), a dále na západ. Význam této komunikace stoupá od závěru 8. století, nepřímo jej pro první polovinu 9. století dokládá též v Čechách dosud unikátní nález importovaného karolinského meče typu H z Plzně-Doudlevců s obdobami v hrobových celcích Rakousku.

Kopí z Milíkovic v zázemí hradiště Němětice v povodí Volyňky lze nejspíše spojit s vojenskými výpravami táhnoucími již zmíněnou pasovskou-stezkou (Profantová 1991).

Problematický nález dalšího kopí pochází z Bělčic na Blatensku (obr. 4:2) a je předběžně datován do 14.–15. stol. (Waldhauser 1992, 643) období. Jde o vyoraný nález, formálně odpovídající západní raně středověké produkci stejně jako výrobkům z vrcholného středověku, proto jej s výhradou přiřazují k sledovaným nálezům.

Blíže nedatované zůstává kopí z Hředlí na Rakovnicku (informace p. J. Fencla), jež dostatečně nedokumentované zůstalo v soukromých rukou, stejně jako další drobnější hrot kopí s hráněnou tulejkou z Novostražicka.

Tento strohý výčet můžeme doplnit zatím jen několika nákončými karolinského původu z hradiště Rubín, Češov (Profantová v tisku) a nezdobený exemplář z Kadaně (výzkum J. Bubeníka), vyrobených ve 2. polovině 8. století. Záměrně ponechávám stranou zcela výjimečný celek z knížecího hrobu v Kolíně, jenž se do Čech dostal též neobvyklým způsobem (Lutovský 1996). Pásové železné kování s tuzovanou výzdobou z předhradí Budče je patrně o něco mladším derivátem pozdně karolinské produkce.

Závěr

Pokud kusé informace a nerovnoměrný stav výzkumu dovolují zobecnění, můžeme pro osmé a deváté století postřehnout následující charakteristiky určujících dálkových komunikací na našem území:

- dominují komunikace protínající naše území od západu (Poohřím) k jihovýchodu (do Pomoraví a Panonie);
- s různou intenzitou, avšak nezanedbatelně vystupuje na tomto směru předěl v oblasti pražské kotliny a východní části středních Čech;
- spojení pražská kotlina – Panonie se pro osmé století jeví jako významnější než komunikace na západ od pražské kotliny (osídlení, provenience luxusních předmětů i kulturní vliv obecně), později zhruba na přelomu 8./9. stol. se významy obou větví vyrovnávají;
- pro existenci komunikace, jež se ze směru uvedeného v bodě a) větví severovýchodním směrem (přes Jaroměř ke Krakovsku) již v 8. a 9. stol., a jež byla určující v desátém století, svědčí dosud jen nálezy misek slezského typu. Patrně byl její význam ve sledovaném období podstatně menší;
- i u ostatních vysledovatelných dálkových komunikací sledovaného období můžeme postřehnout jejich vyústění směrem k Pražské kotlině, byť v různé míře zprostředkované (možný větší význam spojení lokálního centra s vnější oblastí než spojení lokální centrum–Praha);
- struktura komunikací sledovaného období naznačuje výsadní význam Pražské kotliny na našem území, přičemž se tento význam v průběhu 9. století postupně zvyšuje. Toto zjištění zcela koresponduje s nejnovějšími terénními poznatky J. Čihákové z prostoru Malé Strany pro 9. století (Čiháková v tisku).

Lokalita	kontext	délka-cm	š. listu	d. tuleje	pr. tuleje	č. obr.	literatura
Bělčice	NN	35	5	11,2	3	IV:2	Waldhauser
Levý Hradec	hradiště	40	5	12,7	2,7	III:4	Borkovský
Loket	NN	42	4,1	15,5	2,8	IV:1	Hájek–Martínek
Milíčov	NN	23,5	3,4	8	2,1	III:1	Bubeník
Milíkovice	sídlištní	33					Profantová
Poberouní	NN	35,6	3	6,8	2,4	IV:3	Borkovský
Semice	depot	35		11	3,8	III:5	Beranová
Nové Strašecí	NN	23,1	3,4	8,5	1,9	IV:4	

Zkratka NN – náhodný nález

Literatura

BAŠTA, J., 1991: Otázka zemských stezek na Domažlicku ve světle archeologických nálezů, *Studia Mediaevalia Pragensia* II, 61–73.

- BERANOVÁ, M., 1972: Slovanský hromadný nález ze Semic, AR 24, 629–643.
- BORKOVSKÝ, I., 1942: Železné kopí z doby Sámovy, Zprávy památ. péče 6, 59–61.
– 1965: Levý Hradec, nejstarší sídlo Přemyslovců. Praha.
- BUBENÍK, J., 1988a: Slovanské osídlení středního Poohří – Die slawische Besiedlung im Einzugsgebiet der mittleren Ohře. Praha.
– 1988b: K raně středověkému osídlení severozápadních Čech, jeho strukturám a centřům, *Studia Mediaevalia Pragensia* I, 51–62.
- CSENDES, P., 1969: Die Strassen Niederösterreich im Früh- und Hochmittelalter. Wien. Dissertationen der Universität Wien 33.
- ČIHÁKOVÁ, J., v tisku: Komunikace na pražské Malé Straně 10.–13. stol., *Arch. historica*.
- DOSTÁL, B., 1966: Slovanské pohřebiště střední doby hradištní na Moravě – Slawische begräbnisstätten der mittleren Burgwallzeit in Mähren. Praha 1966.
– 1975: Břeclav-Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno.
Großmähren: Grossmähren. Tschechoslowakische Archäologen entdecken eine alte slawische Kultur in Mitteleuropa. Berlin 1968.
- HÁJEK, L.–MARTÍNEK, J., 1983: Katalog archeologických sbírek Karlovarského muzea v Karlových Varech a Sokolovského muzea v Sokolově. In: *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*, 27–87. Karlovy Vary.
- KLANICA, Z., 1985: Mikulčice-Klášteřisko. *Památ. archeol.* LXXVI, 474–539.
- LUTOVSKÝ, M., 1996: Kolínský knížecí hrob: ad fontes – Fürstengrab von Kolín: ad Fontes, *Sborník NM v Praze A*, XLVIII, 37–80.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.–UNGER, J., 1990: Velkomoravské kostrové pohřebiště u Morkůvek (okr. Břeclav) – Ein grossmährisches Skelettgräberfeld bei Morkůvky (Bez. Břeclav), in: *Pravěk a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narození J. Poulíka*, 360–401.
- PLETERSKI, A., 1987: Sebenski zaklad – Der Hortfund von Sebenje, *Arheološki vestnik* 38, 237–330.
- PROFANTOVÁ, N., 1991: Přínos archeologie k poznání českých dějin devátého století, *Studia mediaevalia Pragensia* II, 29–60.
– Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen, in: F. Daim: *Awarenforschungen* II, 605–778. Wien 1992.
– 1997: On the archaeological Evidence for Bohemian Elites in of the 8th–9th century. In: *Mitteleuropa in frühen Mittelalter*, 105–114. Bratislava.
– v tisku: Nákončí karolínského původu z Češova, *Ar*
- SZAMEIT, E., 1987: Karolingerzeitliche Waffenfunde aus Österreich T. II. Die Saxe und Lanzespitzen, *Archeologia Austriaca* 71, 155–172.
- ŠTEFANOVICOVÁ, T., 1996: Probleme der Entwicklung der Slowakei im 9. Jh., in: Bialeková, D.–Zábojník, J. (EDS.): *Ethnische kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*, 257–265.
- TOČÍK, A., 1992: Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.–14. storočí, *ŠZ* 28, 5–248.
- WALDHAUSER, J., 1992: Čtyřúhelníkové valy u Bělčic na Blatensku v jižních Čechách, *Ar* 44, 637–645.
- ZÁPOTOCKÝ, M., 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku. *Památ. archeol.* LVI, 205–285.
- ŽELÍZKO, J., 1910–12: Příspěvky k předhistorii jižních Čech, *Památ. archeol.* 24, 467–474.

Zusammenfassung

Importprobleme und Rekonstruktion der Wege im 8. und 9. Jahrhundert

Dieser Beitrag beschäftigt sich mit der Importware in Böhmen. Die bisherige Forschung hat festgestellt, daß die Funde des awarischen Kulturkreises überwiegen. Es gibt auch einzige Funde des westlichen Ursprungs, wie z. B. die Lanzen mit Flügelchen und achtkantiger Tülle. Diese Waffen stammen von 8 Fundstellen und zeitlich kann man sie mit dem 8. und mit der 1. Hälfte des 9. Jahrhunderts verbinden. Das entspricht der Situation in Mähren. Für das 8. und 9. Jahrhundert können wir folgende Fernkommunikationen auf dem Gebiet Böhmens beobachten:

Dominiierende Kommunikationen laufen vom Westen (vom Egergebiet) in der südöstlichen Richtung nach Mähren und Panonien. Einige Unterbrechungen und Nebenkommunikationen kommen im Prager Becken und im östlichen Teil Mittelböhmens vor.

Die Verbindung Prager Becken–Panonien war im 8. Jh. wichtiger als die Kommunikation westlich vom Prager Becken. Später, vom Umbruch des 8.–9. Jhs. kam es zum Ausgleich beider Richtungen. Kleinere Bedeutung hatte im 8. und 9. Jh. die Kommunikation in der nordöstlichen Richtung (über Jaroměř nach Krakau). Dafür sprechen Funde nur einiger Schalen vom schlesischen Typ. Diese Kommunikation gewann an dar Bedeutung erst im 10. Jh.

Die Struktur der Kommunikationen im 8.–9. Jh. zeigt eindeutig Bedeutung des Prager Beckens für Böhmen.

Abbildungen:

1. Die Lokalitäten mit den Funden des awarischen Kulturkreises und Sporen mit Häkchen. Zeichen: Quadrat – Burgwall aus dem 8.–9. Jh., leeres Rädchen – Gegenstand vom awarischen Ursprung, volles Rädchen – mehrere awarische Funde, Dreieck: Sporen mit Häkchen, Stern: Münzen aus dem 8. Jh. Verzeichnis der Lokalitäten unter dem Bild.
2. Karte der Besiedlung Böhmens im 8. und 9. Jh. mit den Landtoren und wichtigsten Kommunikationen, Zeichen: I – Burgwall, II – Siedlung, III – Einzelfund, IV – flache Brandgräber, V – Hügelgräber, VI – Skelettgräber. 1 – ältere Burgwallzeit, 2 – ältere und mittlere Burgwallzeit, 3 – ältere Phase der mittleren Burgwallzeit, 4 – mittlere Burgwallzeit (nach J. Bubeník).
- 3, 4. Die Lanzen des westlichen Ursprungs.
5. Waffenverbreitung des westlichen Ursprungs im 8. und 9. Jh. Böhmen: Namen der Lokalitäten unter dem Bild. 1 – Skelettgrab, 2–8 – zufällige Funde, 9 – Depot der Eisengegenstände.
Mähren: 1 – Břeclav-Pohansko, Burgwall, Siedlungsfund, 2 – Drysice, Skelettgrab, 3 – Mikulčice-Klášteřísko, Grab Nr. 1241, 4 – Morkůvky, Grab Nr. 2, 5 – Přítluky, Skelettgrab, 6 – Uherské Hradiště-Sady, Skelettgrab.
Slowakei: 1 – Blatnica, Skelettgrab (?), 2 – Dobrá Voda, 3 – Dolní Krkšany, Skelettgrab, 4a, b – Nitra, 5 – Raropuszta, zufälliger Fund, 6 – Velký Grob, Skelettgrab, 7 – Šaľa-Veča, Skelettgrab.
Zeichen: 1 – Sax, 2 – Lanze mit Flügelchen, 3 – Lanze mit achtkantiger Tülle, 4 – Karolinger Münze.